

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Diakonissalaitoksen näkemyksen mukaan esitetyt muutokset ovat kannatettavia ja edesauttavat henkilöstön mahdollisuuksia vastata lasten ja nuorten tuen tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti. Nykyiset palvelut eivät kaikilta osin ole riittävät erityisen haastavassa tilanteessa olevien, kuten itsemurhariskissä olevien tai vaikeaa väkivaltaa käyttävien lasten ja nuorten sijoituksissa ja hoidossa.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Ehdotus selkeyttää kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpidepohjaisen rajaamisen eroa. Esimerkiksi kasvatuksellisesti voidaan fyysisesti ohjata lasta ilman, että sen katsotaan olevan kiinnipito. Aineiden ja esineiden poisottamiseksi voimakeinoja käyttäen, tulee varmistaa, että nykyiset koulutukset, kuten MAPA, antavat tähän riittävät valmiudet työntekijöille.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Ehdotuksella voidaan edistää sijoitettujen lasten mahdollisuutta saada tarvitsemansa psykiatrinen ja neuropsykiatrinen asiantuntemus ja hoito sekä vahvistaa moniammatillista yhteistyötä. Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa lapsi ei ole heikosta psyykkisestä voinnista johtuen ollut kykenevä lähtemään erikoissairaanhoidon vastaanotolle. Näissä tapauksissa olisi ollut tarvetta liikkuvalla erikoissairaanhoidon asiantuntijuudelle. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat kehitysvammaiset lapset, jotka eivät aina saa tarpeisiinsa vastaavia erikoissairaanhoidon palveluita.

Moniammatillinen rajapintatyöskentely ja hoidon keskittäminen yhteen paikkaan mahdollistavat lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen tukemisen. Tärkeää on henkilökunnan vahva läsnäolo, kohtaamisosaaminen sekä monitasoinen johtaminen, joka turvaa palvelun laadun ja jatkuvuuden. Nämä mahdollistavat moniammatillisen työn lapsen ja koko perheen hyväksi, ja voi parhaimmillaan

lyhentää sijoitusaikoja ja vahvistaa perheiden arkea. Tarve tämänkaltaiselle työlle korostuu erityisesti latenssi-ikäisten väkivaltaisten lasten sekä nuorisoikäisten itsetuhoisissa hoidossa sekä lisääntyneesti syömishäiriöisten hoidossa.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

-

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Henkilöstölle asetetut muodolliset vähimmäispätevyysvaatimukset ovat perusteltuja. On tärkeää painottaa myös erityisosaamista, joka vastaa sijoitettujen lasten monimuotoiseen ja vaativaan tarpeeseen. Henkilöstöllä tulee olla ymmärrystä ja osaamista traumainformoidusta työotteesta, psykiatrisista ja neuropsykiatrisista häiriöistä sekä neurokognitiivisista erityisvaikeuksista. Koulutukseen ja jatkuvaan osaamisen kehittämiseen on välttämätöntä panostaa.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Esityksen mukaan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee saada käyttöönsä laitoksen yhteydessä toimivien asiantuntijoiden yhdessä hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa laatima 49 e §:n mukainen arvio lapsen tilanteesta. Tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta. (s. 88.) Näkemyksemme mukaan erikoissairaanhoidon tulisi velvoittaa osallistettavaksi prosessiin lainsäädännön tasolla. Tarve korostuu myös lastensuojeluun sijoitettavilla kehitysvammaisilla lapsilla, jotka joutuvat monesti odottamaan kohtuuttomia aikoja.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Erityisen huolenpidon (EHO) jaksojen pidentäminen ajallisesti lapsen tilanteen niin vaatiessa turvaa aloitettua tutkimuksellista ja kuntoutuksellista prosessia. Lisäksi se voisi ehkäistä nyt usein koetuilta keskeytymisiltä. Rajoitustoimenpiteiden tarpeellisuutta, sisältöä ja laajuutta tulee seurata systemaattisesti. Erityisen tärkeää on varmistaa, että henkilöstöllä on riittävä osaaminen ja herkkyys arvioida rajoitustoimenpiteiden tarpeellisuutta ja kestoa, jotta voidaan ehkäistä ei-toivotut rajoitustoimet.

EHO-jaksojen hyötyjä tulisi tarkastella suhteessa vaihtoehtoihin ratkaisuihin. Kokemuksemme mukaan toistuvat siirrot ja katkolliset jaksot voivat johtaa lapsen tilanteen heikkenemiseen entisestään. Monissa tapauksissa olisi lapsen edun mukaista, että lapsi voisi lähtökohtaisesti pysyä tutussa yksikössä ja saada tarvitsemansa tuen sieltä. Palveluntuottajille tulisi näissä tapauksissa tarjota erikoissairaanhoidolta esimerkiksi jalkautuvaa tukea, jotta voitaisiin huomioida lapsen yksilölliset tarpeet ja mahdollistaa pysyvät ihmiskontaktit.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Kyseiset ehdotukset selkeyttävät toimintatapoja ja mahdollistavat tilanteiden vaatiman nopean reagoinnin lapsen suojelun turvaamiseksi.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Lapsen suojelun ensisijaisena keinona tulee olla riittävät henkilöstöresurssit ja osaaminen. Tekninen valvonta voi toimia toissijaisena tukena tietyissä tilanteissa. Mikäli tilat on suunniteltu selkeiksi ja valvottaviksi, tekninen laitteisto ei ole välttämätön.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Hallussapitokiellon laajeneminen erinäisiin nikotiinituotteisiin sekä muihin vastaaviin tuotteisiin on tärkeä. Päihdyttävässä tarkoituksessa käytettävien lääkkeitten ja huumaavien aineiden osalta laki on ollut selkeämpi ja tarkoituksenmukainen. Tarve sääntelyn selkeyttämiselle on ollut esimerkiksi älylaitteiden osalta ja kasvatuksellisenä rajaamisena niiden yöksi poisottamiseen.

66 § Henkilöntarkastus

Henkilöntarkastuksen osalta esitetyt muutokset mahdollistavat sen, että etenkin luvattomasti poistunutta olevaa nuorta hakiessa voidaan varmistaa tilanteen turvallisuus sekä yksikköön siirtyminen. Tämä on kriittistä erityisesti niissä tapauksissa, joissa on toistuvaa epäilyä teräaseen tai itsetuhoiseen käytökseen liittyvän esineen tuomisesta yksikköön. Metallinpaljastamisen käytössä edellytyksenä on perusteltu syy epäillä, että lapsi on käyttänyt päihdyttäviä aineita.

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Kyllä, voidaan turvata.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kiinnipito on aina viimesijainen keino rauhoittaa lapsi, jolla turvataan lasta ja muita henkilöitä tilanteessa. On olennaista, että tämä edelleen säädetään rajoitustoimeenpiteenä ja tehdään selvitys.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Kyllä, jossain tilanteissa kiinnipito voi olla välttämätön lapsen edun ja suojelun turvaamiseksi, jotta lapsi ei pääse poistumaan luvattomasti.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Esitetty säännös on kannatettava, jotta voidaan ripeästi reagoida tilanteisiin, joissa tiedetään lapsen olevan vaarallisissa olosuhteissa.

69 b § Lapsen kiinniotto

Nykyinen sääntely on puutteellinen siltä osin, että tällä hetkellä ei ole suoraa oikeutta ottaa lasta kiinni, eikä myöskään poliisilla ole lähtökohtaisesti tähän valtuuksia tiettyjä tilanteita lukuun ottamatta. Uudistus olisi näin ollen hyvä.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Kyllä, kiinnioton säätämisestä uudelleen ja samalla lapsen saattaminen kuljetettavaan ajoneuvoon selkeyttäisi eri viranomaisten välistä yhteistyötä.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Lastensuojelulaissa ei ole säännöstä lapsen kiinniottamisesta. Myöskään poliisille ei ole säädetty oikeutta lapsen kiinniottoon pelkästään sillä perusteella, että lapsi on poistunut luvatta lastensuojelulaitoksesta tai jäänyt sinne palaamatta. Esitetty muutos olisi lapsen edun mukainen ja tarkoituksenmukainen.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Nuoren täysi-ikäistyessä tulee kiinnittää huomiota nivelvaiheeseen, jotta voidaan mahdollisimman hyvin tukea ja edistää nuoren itsenäistymistä.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Muutostarpeet ovat suuret liittyen kasvatuksellisten käytänteiden ja rajoitusten välisen suhteen selkeyttämiseksi. Tarvitaan sekä rajoitustoimenpiteitä että kasvatuksellisten keinojen käyttöä, niin erikseen kuin samanaikaisesti.

Lisäksi haluamme huomauttaa, että terveydentilaan liittyvä tiedonkulku on tällä hetkellä puutteellista. Poliisi ei voi nykyisellään luovuttaa henkilöstölle tietoa nuoren sen hetkisestä terveydentilasta tai tapahtumiin liittyvistä olosuhteista esimerkiksi ilmoittaessaan nuoren hakemisesta yksikköön. On tilanteita, joissa nuori haetaan poliisin säilöstä ja joudutaan siirtymään välittömästi päivystykseen ilman ennakkotietoa. Myös esimerkiksi väkivaltatilanteissa tärkeä tieto nuoren voinnista ja tapahtumien kulusta voi viivästyä merkittävästi, jos sitä joudutaan odottamaan sosiaalityöntekijän kautta.

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos